

Арени. Бензен: молекулярна і структурна формули, фізичні властивості

Після уроку ви зможете:

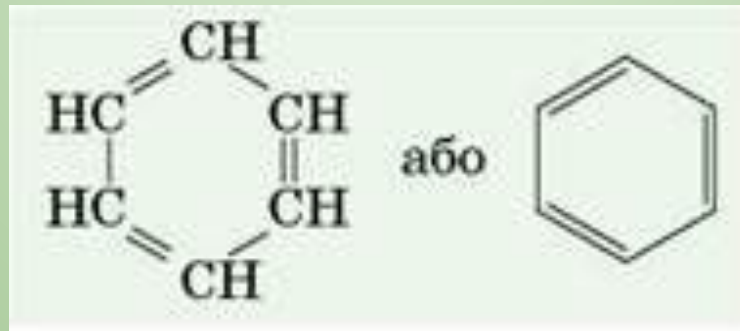
- **називати** фізичні властивості бензену; наводити приклади ароматичних вуглеводнів;
- **складати** на основі загальної формули молекулярні формули аренів; молекулярну та структурну формули бензену; рівняння реакцій, які описують хімічні властивості бензену;
- **характеризувати** хімічні властивості бензену.

ПОНЯТТЯ ПРО АРЕНИ.

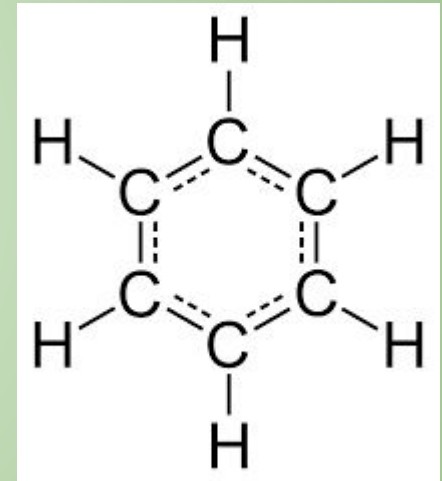
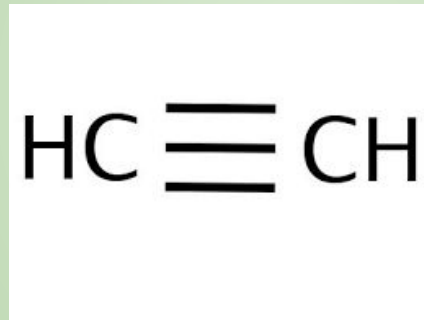
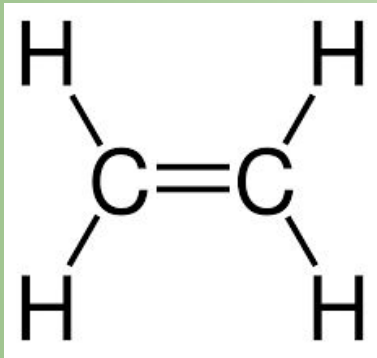
За якісним складом арени належать до вуглеводнів і мають циклічну будову карбонового ланцюга.

Перший представник цього класу вуглеводнів — бензен C_6H_6 .

У структурній формулі бензену, запропонованій німецьким ученим Фрідріхом Августом Кекуле, шість атомів Карбону утворюють правильний шестикутник. Ще одним хімічним зв'язком кожний атом Карбону сполучений з атомом Гідрогену. Усі атоми розташовані в одній площині:

На перший погляд може видатись, що в молекулі бензену між атомами Карбону існують три подвійні і три одинарні ковалентні хімічні зв'язки. Але це не так, тому що бензен не знебарвлює ані бромну воду, ані розчин калій перманганату. Тобто не виявляє властивостей ненасичених вуглеводнів — алкенів чи алкінів.

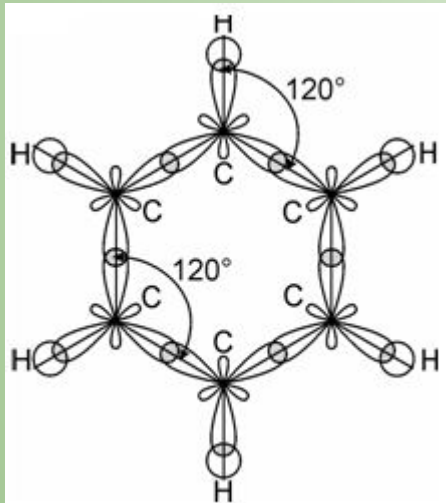

[Етилен та калій перманганат](#)

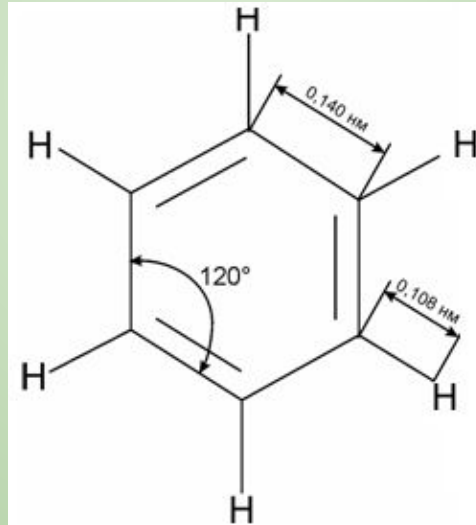
[Ацетилен та калій перманганат](#)

[Бензен та калій перманганат](#)

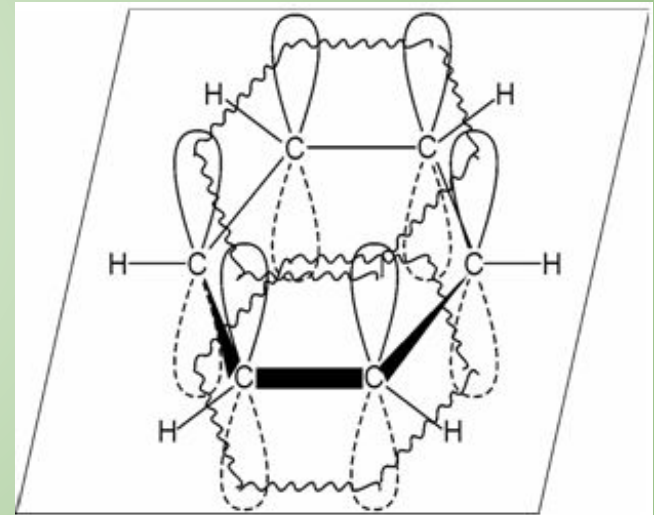
Пояснюється це тим, що в молекулі бензену існує особливий вид хімічного зв'язку — ароматичний зв'язок. Під час його утворення одна р-орбіталь кожного атома Карбону перекривається з такими самими двома р-орбіталями (по одній від кожного сусіднього атома Карбону). Тому всі зв'язки С—С у бензені однакові й мають довжину 0,140 нм. Ця відстань менша від відстані між атомами Карбону в алканів, але більша, ніж в алкенів.

Орбітальна модель утворення σ -зв'язків у молекулі бензену

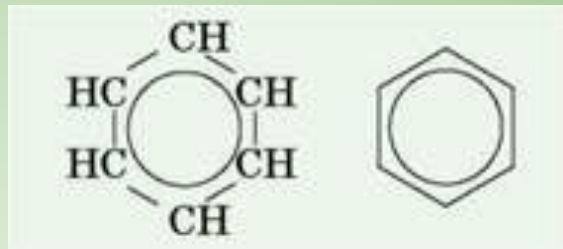

Геометрія молекули бензену

Орбітальна модель утворення π -електронної супряженої ароматичної системи

Тому точнішим є запис структурної формули бензену у вигляді правильного шестикутника з колом усередині нього (так зване бензенове кільце):

Формула Фрідріха Кекуле також досить часто використовується, але при цьому зважають, що вона лише умовно передає будову молекули бензену.

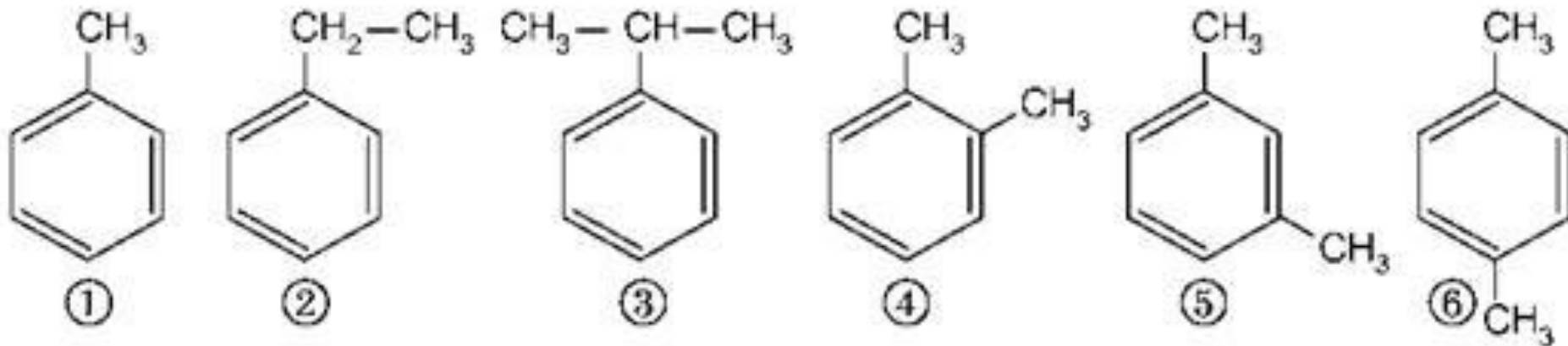

Кекуле Фрідріх Август (1829-1896). Видатний німецький учений, автор «Підручника органічної хімії» (1859-1861).

Поштова марка Бельгії, присвячена циклічній формулі бензену

Бензен - найпростіший ароматичний вуглеводень. Структурні формули його гомологів:

1. Метилбензен (толуен).   2. Етилбензен.   3. Ізопропілбензен.
4. 1,2-Диметилбензен.   5. 1,3-Диметилбензен.   6. 1,4-Диметилбензен

За наведеними структурними формулами гомологів бензену складіть їхні молекулярні формули й виведіть загальну формулу аренів

ФІЗИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ АРЕНІВ.

Бензен — безбарвна рідина з характерним запахом, нерозчинна у воді й легша за неї. Він добре розчиняється в різних органічних розчинниках, і сам є розчинником багатьох органічних речовин. Бензен — дуже токсична речовина, вдихання навіть незначної кількості парів якої викликає запаморочення й головний біль. За більш високої концентрації бензену в повітрі людина може втратити свідомість. Бензен здатний проникати через шкіру. Так само небезпечні для довкілля викиди підприємств і смог, до складу яких входить бензен. У роботі з бензеном необхідно неухильно дотримуватися правил безпеки, усі досліди проводити під витяжкою, уникати потрапляння на відкриті ділянки шкіри.

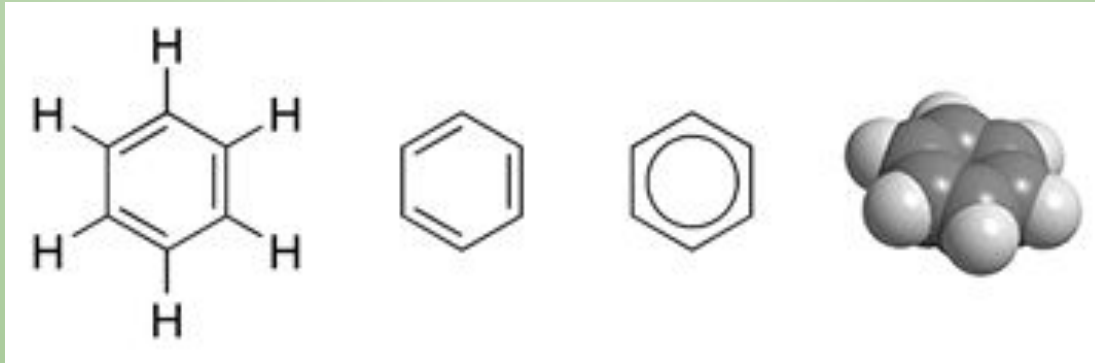
Фізичні властивості бензену

Колір	пари, рідини	немає забарвлення
	твердої речовини	білий
Запах		характерний різкий
Розчинність у воді, г/л (за 25 °С)		1,79
Температура, °С	плавлення	5,5
	кипіння	80,1
Густина, г/см ³		0,879
Показник заломлення світла (за 20 °С)		1,5011

ХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ БЕНЗЕНУ.

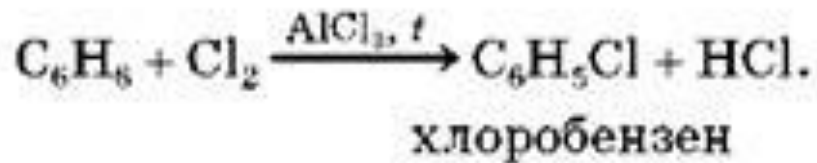
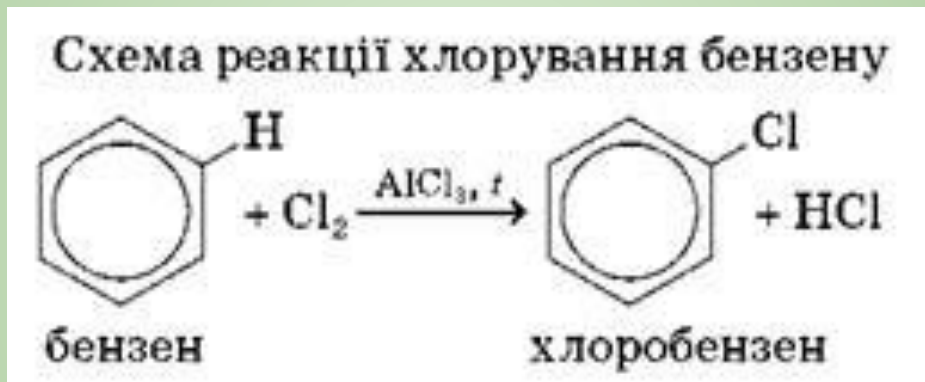
Наявність особливого ароматичного хімічного зв'язку, в утворенні якого беруть участь відразу шість р-електронів, визначає хімічні властивості бензену та його гомологів.

Характерними для бензену є реакції, що відбуваються зі збереженням ароматичного зв'язку. Приклад — реакції заміщення атома Гідрогену атомом галогену.

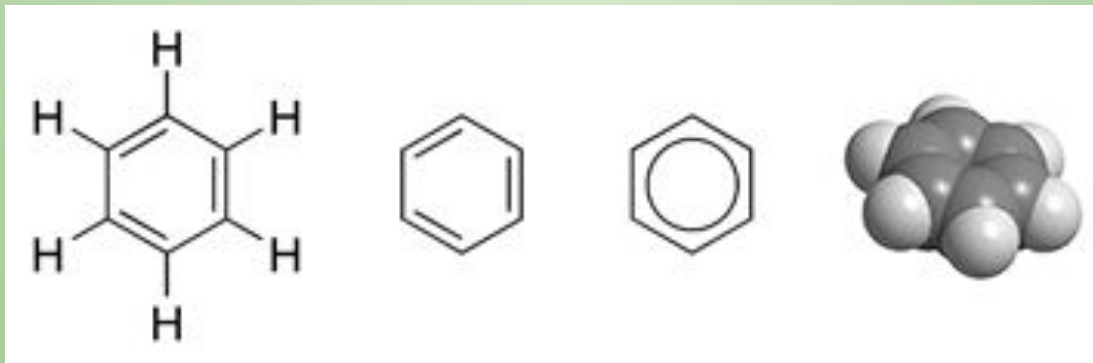
Реакції заміщення.

Галогенування. Ця реакція відбувається в присутності каталізаторів.

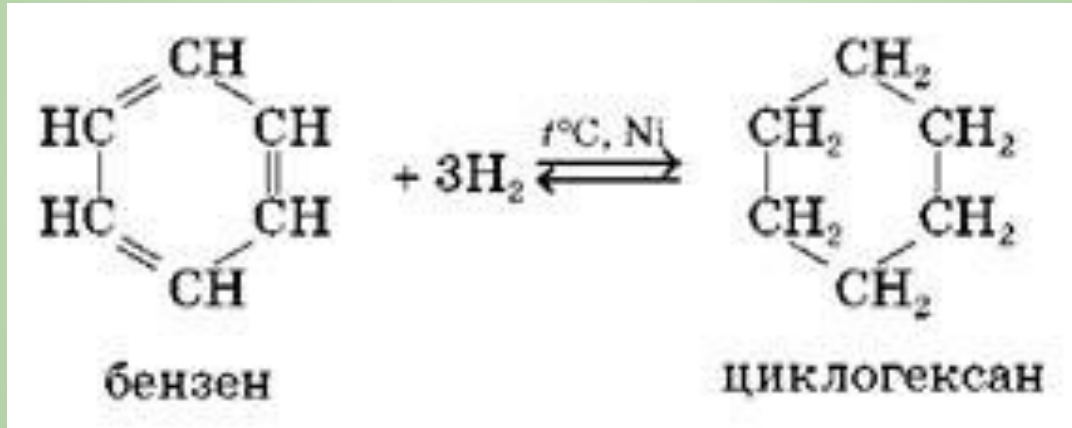

Реакції приєднання.

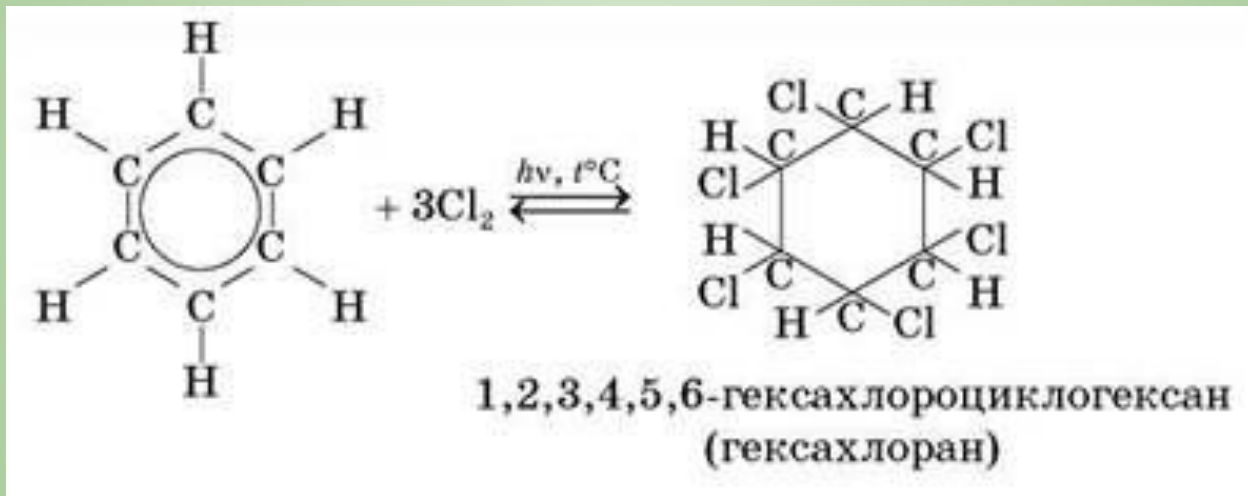
Бензен вступає також у реакції приєднання, але важче, ніж алкени чи алкіни. У цих реакціях ароматичний зв'язок руйнується, внаслідок чого в молекулі з'являється шість (по одному біля кожного атома Карбону) неспарених електронів. Вони беруть участь в утворенні шести одинарних ковалентних хімічних зв'язків з атомами реагенту (водню чи галогену). Розглянемо це на прикладах.

Гідрування. Приєднання водню до бензену відбувається за підвищеної температури в присутності каталізаторів.

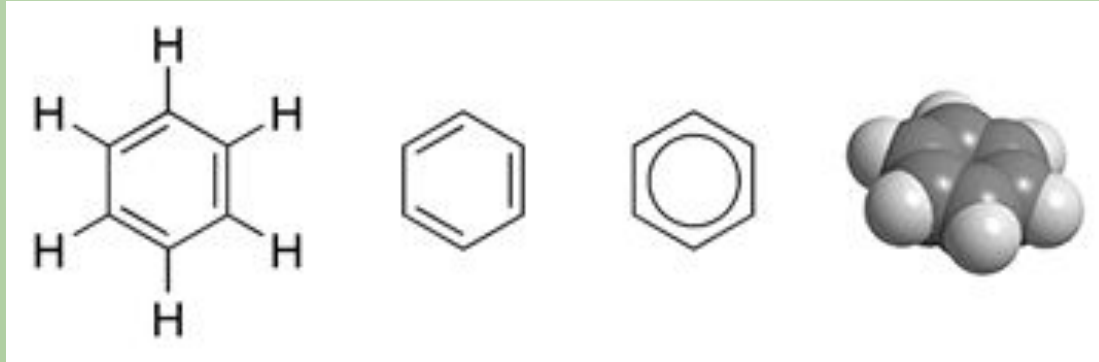

Приєднання галогенів. Як і приєднання водню, ця реакція відбувається за участю всіх атомів Карбону бензенового кільця завдяки розриву ароматичного зв'язку. Для її проведення реагенти опромінують ультрафіолетом і нагрівають.

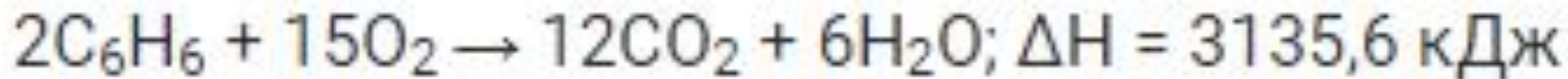

Хлорування бензену має практичне значення. Одержану речовину - гексахлоран - використовують у боротьбі з комахами (шкідниками полів і садів).

Окиснення бензену. Бензен стійкий до дії окисників і не знебарвлює розчин калій перманганату. Більш сильні окисники окиснюють його.

Горіння (повне окиснення) бензену. Бензен легкозаймистий на повітрі й згорає кіптявим полум'ям унаслідок високого вмісту Карбону в молекулі.

Бензен (1), на відміну від етанолу (2), горить кіптявим світним полум'ям

Від будови молекули бензену залежать його властивості. У реакції заміщення він вступає легше, ніж алкани, у реакції приєднання — важче, ніж алкени.

З повітрям і киснем бензен утворює вибухонебезпечні суміші.

Використання

Бензен використовують у виробництві пластмас, барвників, отрутохімікатів, лаків, вибухових речовин, синтетичних волокон, ліків та багатьох інших органічних речовин.

Висновки:

- Бензен C_6H_6 — найпростіший представник вуглеводнів класу ариени.
- Молекула бензену має особливий ковалентний хімічний зв'язок, утворений одночасним перекриванням електронних хмар шести р-електронів. Тому, незважаючи на різницю в кількісному складі молекул гексену й бензену, якісні реакції з бромною водою та розчином калій перманганату для бензену не властиві.
- Для бензену більш характерні реакції заміщення зі збереженням бензенового кільця, ніж приєднання з його розривом.

Назва реакції		Схема реакції
Повне окиснення (горіння, див. рис. 12.7)		$C_6H_6 + O_2 \rightarrow \dots + \dots$
Гідрування	Циклогексан	<p>$C_6H_6 + H_2 \xrightarrow{t.p., Ni} C_6H_{14}$ повне</p> <p><i>n</i>-Гексан</p>
		<p>$C_6H_6 + Cl_2 \xrightarrow{h\nu} C_6H_6Cl_6$</p> <p>1,2,3,4,5,6-Гексахлороциклогексан (гексахлоран)</p>
Заміщення		<p>$C_6H_6 + Cl_2 \xrightarrow{h\nu} C_6H_5Cl + HCl$</p> <p>Хлоробензен</p>